

Efter en Sang holdt Docent J. Oskar Andersen et Foredrag, hvoraf følgende Uddrag her meddeles:

**Gejstlighedens Betjening af Menigheden i Danmark i den ældre
Middelalder (med særligt Hensyn til Vendelbo Stift).**

Skøndt vor Viden paa det angivne Omraade er stærkt begrænset og navnlig Materialet for Vendelbo Stifts Vedkommende yderst sparsomt, kan dog tre Tidsafsnit med forholdsvis bestemte Karaktertræk udskilles.

Taleren skildrede først Kristendoms- og Kirkeopfattelsen i det Hundrebaar, der forløb, fra Harald Blaatand »gjorde alle Daner Kristne« (Jellingestenen c. 960), og til Vendelbo Stift fik sin egen, faste Biskop (c. 1060). — Kirkens Arbejde er, efter Vedtagelse paa Tinge af Kristendommens Indførelse, først og fremmest rettet mod Gennemførelsen af det retsligt opfattede Sædskifte (hvorom allerede Betegnelsen »Kristendom« vidner), altsaa det ydre: at tvinge Folket til Ophør med det gamle Hedenskabs religiøse Former og dets mest fremtrædende sædelige Brøst og til Brug af Kirkens hellige Handlinger.

Denne opfattes som en Frelsesanstalt, hvis Kraft beror paa Embedets Udførelse af de til bestemte Formler knyttede Skikke og Vielser, i hvilke man nødvendigvis maa have

Del. Under Bødestraf gennemførtes Forpligtelsen til at nytte de sakramentelle Handlinger og til at deltage i Guds-tjenesten og de andre lovbundne Kristenskikke (f. E. især Faster). Megen Overtro var knyttet til Opfattelsen af de hellige Vielsers Virkemaade og ikke mindre til Forestillingen om Kirkehusenes og Kirkegaardens ydre Hellighed, men navnlig til Tanken om de Centrerede for overnaturlige Kræfter, som »Helligdommene« (Relikvierne) paa Altrene udgjorde. — Arbejdsvanskelighederne for Kirken dengang beroede navnlig paa, at Kirkebygningerne endnu var faa og for største Delen Gaardkirker, ved hvilke de, som Regel gifte, Præster levede personligt afhængige af Ejerens Forgødtbefindende. Han er Kirkens Herre og beskikker og afskediger dens Tjener. Præstens Løn var især Salget af de Vielser, han havde Ret til at udøve — det, som i den følgende Tid bekæmpedes saa stærkt som Simoni. Ogsaa Indehaverne af Kirkens Hovedembede, hvoraf hele dens Virksomhed som Frelsesanstalt afhang, Bisperne, havde deres Løn paa samme Vis, idet man ogsaa af dem »købte« de enkelte hellige Handlinger. De var i egentlig Forstand Rejsebisper, og deres Virken for Præsteuddannelsen derfor yderst besværliggjort; den var da ogsaa mest indskrænket til Oplæring i det rent haandværksmæssige. — En virkelig almen Kirkebevidsthed vanskeliggjordes allerede ved den løse Organisation, og for Bispernes Vedkommende ikke mindst ved deres nære Afhængighedsforhold til Kongerne. Forholdet til Ærkesædet i Bremen spillede en meget underordnet Rolle.

Indadtil har der næppe været Tale, hverken hos Præstestanden eller Menighed, om en dybere aandelig Opfattelse af Kristendommen eller om en tilstrækkelig, blot elementær kristelig Oplysning, det har i alt Fald hørt til Undtagelsestilfældene. Prædiken og egentlig Sjælesorg maa ligeledes antages for Sjældenhed. Ved Citater af Knud d. stores Breve og engelske Love, der saa betegnende tolker os den udvortes og retslige Kristendoms- og Kirkeopfattelse i dette Tidsrum — Tiden for de Kristener, som desværre for Danmarks

Vedkommende ere forsvundne — vistes, hvor uudviklet Opfattelsen endnu er i sidste Halvdel af Perioden hos denne vor største Landsmand, tilmed en notorisk kirkelig Reformven, der er knyttet til et Land, der stod relativt højt, og var vort Forbillede. Under disse Omstændigheder forstaar man vel, at Kristendommen endnu var et tyndt Lag over ældgamle, indgroede Forestillinger, der ingenlunde var besejrede.

Fra Vendelbo Stift afgiver den hl. Tøgers, den første danske Helgens, Historie og Helgennævnelse et talende Eksempel paa, hvorledes Troen rettede sig mod de hemmelighedsfulde Kræfter (*virtutes*), der betinges af formodet Hellighed hos Personen eller Genstanden. Særlig Prøvelsen af hl. Tøgers Relikvier giver et levende Indblik i Tidens Trosforestillinger, men belyser tillige den uorganiserede Kirkes indre Forhold.

Det følgende Hundredaar, efter Sven Estridsens Sikring af de faste Stifter, kendetegnes ved Arbejdet for at skaffe Kirken en større Selvstændighed og fastere Sogneorganisation, højne dens Embedsmænds Anseelse og deres Dannelsesniveau. Det er Bølgeslaget fra den store Clunybevægelse, der nu mærkes tydeligere; og som i Reglen ved denne er det ivrige Konger, der tage Kirkens Sag i deres Haand. Knud den helliges Tid danner det egentlige Gennembrud, idet Kongen dels grundlægger Indførelsen af Kapitelsinstitutionen ved Stifts-Hovedkirker (Stiftelsen af Lundekapitlet; omtr. samtidig, ved Biskop Sven, det i Roskilde), hvorved Præsteuddannelsen kan naa fyldigere og fastere Former, dels arbejder for at gøre Kirkens Dom uafhængig af de verdslige Retter (Begrebet af en særlig Guds Lov, modsat den med de verdslige Retsvedtægter forbundne »Kristenret«, dukker hermed op) og give dens Mænd en Rangsanseelse, der kendetegner deres Embedes Betydning, dels søger at gennemføre Tienden, der er det nødvendige Grundlag baade for Sognekaldenes Befæstelse og dermed Menighedens bedre Betjening og for Afskaffelse af den Plet paa Kirken, som

det gængse Simoniuwæsen nu var i kirkeligsindedes Øjne. Kongens Person staar som en Type paa den alvorlige Bodsfromhed, der kendetegnede Clunybevægelsen, derimod er der intet i hans Optræden, der viser, at Tanken om en Kirkefrihed i de saakaldte gregorianske Ideers Billede var fremme for ham.

For den danske Kirkes Udvikling har Mordet paa Knud Konge, der skaffede Landet sin Folkehelgen, haft største Betydning — en Del af Æren for denne Udvikling tilfalder forsaavidt Vendelbo Stift, som det blodige Oprør havde sit Udspring her! Efter Tidens Tro paa »Helligdommene« skabtes ved Kongens Helgenskrin i Odense et kirkeligt Samlingspunkt, der ikke blot sammenknyttede religiøst ind efter, men fremmede den ydre Selvstændighedsbevægelse, der førte til Løsrivelsen af den danske Kirke fra Bremens Overhøjhed. Atter her er en Konge Initiativets Mand: ved Erik Ejegods Rejse til Italien opnaas de to for Kirkens Udvikling saa betydningsfulde Goder: den almen kirkelige (pavelige) Godkendelse af Knud Konges Hellighed (1101) og Oprettelsen af et selvstændigt Ærkesæde i Lund (1104). Ved sidstnævnte Lejlighed er det rimeligst at antage, at Folkegodkendelsen af Tiendepligten, der i den følgende Tid faktisk anerkendes, uden at nogen Strid ses ført derom (de senere Tiendestridigheder dreje sig udelukkende om Tien dens Erlæggelsesmaade), maa være fulgt (jfr. Krh. Saml. 5 R. II 636 ff.) — et mægtigt Vidnesbyrd om den stærkere kirkelige Sans, der tillige antyder for os, at Sogneorganisationen og dermed sikkert ogsaa Kirkebygningssagen fremmes med Kraft.

For Vendelbos Stifts Vedkommende henvistes som Led i dette Arbejde for Kirkens Ære og Anseelse til Translationen (1117) af Hellig Tøgers Relikvier til den nye Vestervig Kirke, der bliver Stiftets Hovedkirke og Sædet for et Kapitel. Foredragsholderen pegede imidlertid paa de Vanskeligheder, der fremstille sig ved den gængse Antagelse af, at dette Kapitel allerede dengang skulde have

været et Augustinerkapitel, hvorom iøvrigt ogsaa først findes sikkert Vidnesbyrd i 1188, da vi høre om Tugtens Forfald dér. Tidligere end dette Tidspunkt maa Reglen altsaa være optaget af Kannikerne, men efter den Langsomhed, hvormed de almen kirkelige Rørelser naar Danmark dengang, vilde det allerede være enestaaende, at en Regel, der først overhovedet dukker op c. 1095, 1117 skulde findes hos os, tilmed i et Stift, der ellers ikke synes at have spillet nogen kirkelig Foregangsrolle. Augustiner-Kannikereglens gør Stiftskirkens Præster til Munke, idet den kræver et Liv af dem i klosterlig Tugt (absolut Lydighed under Bispen som Stiftelsens Abbed), Cølibat og Opgivelse af alt Særeje. Tillige betyder Indførelsen af Augustinere et stærkt Opsving i Arbejdet paa Gejstlighedens Optagelse af Sjæleplejen; praktisk giver det sig derfor et Udslag i de omliggende Sognekirkers Inkorporation under Kapitlernes Betjening. Men end ikke ved Landets ledende Hovedkirker er der endnu længe efter Spor til Augustiner-idéerne. Lundekapitlet fulgte den gamle Kannikeregel (Aachener-Reglen fra 816), der hverken kendte Augustiner-reglens Lydighedskrav eller Fattigdomsfordringen, og den forhindrede ikke, at Kannikerne endnu ved 1160 levede gifte i Lund; ja ved Valdemarstidens Begyndelse møder vi endnu i Danmark upaataalt Bispesønner. Først paa Valdemarstiden, samtidig med at den nye Forbindelse med Frankrig bringes i Stand, har vi sikre Vidnesbyrd om Augustinernes Tilstedeværelse hos os. Virkninger af, at Vendelbo Stift allerede 1117 var traadt ind i denne epokegørende nye Bevægelse for at helliggøre Præsternes Liv efter Tidens Opfattelse og uddybe deres Virksomhed i Menighederne, kan da heller ikke paapeges, ja Stiftet staar saa langt tilbage, at vi end ikke har sikre Vidnesbyrd om Tilstedeværelsen af Klostre i gammel Forstand deroppe i dette Tidsrum (Ø-Benediktinernonnekloster muligvis c. 1160). Det rimeligste er da at antage, at det Kapitel, der stiftedes ved Tøgers Kirke, fulgte den

gamle Aachenerregel, der ikke gjorde Kannikerne til Munke, og først senere er det undergaaet Reformer.

Den tredje Periode danner Valdemarstiden, da de saakaldte gregorianske Reformkrav i deres senere Skikkelse, kendetegnede ved de høje Tanker om Kirkens Frihed (særlig Bispemagtens Frigørelse fra Kongernes Indflydelse og Reformerne af det kanoniske Liv ved Domkapitlerne), Antagelsen af den kanoniske Rets Idéer, og Begejstringen for Kirken som den af den teokratiske Pave ledede Almeninstitution trænge ind hos os ved den energiske Ærkebiskop Eskils Formidling. Ved sin Forbindelse med Frankrig indførte han tillige de nye franske Ordener, disse Idéers varmeste Talsmænd, og dermed den »franske Fromhed«, der betegner en afgjort dybere og inderligere Forstaaelse af Kristentro og Liv. I denne Højkirkebevægelse er overalt fremragende Repræsentanter for Gejstligheden (ikke Kongemagten) Ledere og vel at mærke under megen Modstand fra de gammeldags Bisper, der endnu føle sig bundne paa særlig Vis til Kronen.

Vendelbo Stifts Deltagelse i denne nye kirkelige Udvikling, der ogsaa overalt bidrager til at højne Præstestandens Niveau og skærpe Kravene til den aandelige Betjening af Menighederne (ganske det som kom frem i Augustinerreglen), er særlig kendetegnet ved Indførelsen af Præmonstratenserordenen heroppe. Den stod netop som en af de ivrigste Forkæmpere for det nye. Den havde fra sin Stifter, Norbert af Xanten, hvis Liv kort skitseredes efter de nyeste Fremstillinger, modtaget ikke blot de almindelige »Kirkefriheds«-Tanker, men et Syn paa Præstegerningen, hvori det »apostolske Ideal« m. H. t. Prædiken og Sjælesorg søgtes forenet med det regelbundne Klosterliv. Ordenen skulde følge en skærpet Augustinerregel og lægge Vægt paa udadgaaende Virksomhed, en Menighedsbetjening, der sigtede mod at indpode Lægstanden et Fromhedsliv i Bod og male for den et Kristusbillede, der fornyede Tanken om hans jordiske Lidelsestid. Prædiken er

derfor i dens gode Tid en Hovedside af dens Virksomhed. Her drejer det sig virkelig om en Vækkelsesbevægelse med stærkere personlige Krav baade til Tjenerne og de betjente.

Da »de hvide Munke« først 1126 fik pavelig Stadfæstelse paa Reglen, og Børglums Moderkloster, Steinfeld i Köln Stift, efter de nyeste Undersøgelser først er stiftet c. 1135, vil det skønnes, at Iveren for at faa de nye Tanker forplantet hertil, maa have været særlig levende i Vendelbo Stift eller hos dets Biskop, hvis vi allerede, som det nu almindelig antages, har haft et Præmonstratenserkloster i Børglum før 1139. Men positive Vidnesbyrd herfor foreligge ikke, hele Grundlaget for Antagelsen er en Gætning, der ikke kan tillægges stor Værdi. Det vides, at Børglum i ældre Tid var en Kongsgaard, og at Biskop Self i 1139 kalder sig Biskop af Børglum. Paa dette Tidspunkt maa Gaarden da være gaaet over i Bispestolens Eje, og der maa vel ogsaa antages at være en Samling Præster til Stede ved den nye Stiftskirke, saa der er dannet et Slags Kapitel¹⁾. Men paa Grundlag heraf og under Hensyn til, at Børglum senere vitterlig er et Præmonstratenserkloster (den første sikre Bevidnelse heraf foreligger dog først 1205 (!); thi den Omstændighed, at der 1188 findes en Provst i Børglum, er i alt Fald ikke et tvingende Vidnesbyrd for Klostrets Eksistens), at slutte, at Klostret maa være grundlagt før 1139, er, som det let vil skønnes, forhastet.

Ogsaa herimod tyder i høj Grad — bortset fra den forbavsende hurtige Oprettelse af et saa fjernt Datterkloster af Steinfeld — den almindelige kirkelige Udvikling i Danmark. Der er aldeles intet, der tyder paa, at Børglum Stift i den Grad har været et Hestehoved forud for det øvrige

¹⁾ At Antagelsen af et regelbundet Kapitel ikke er nødvendig, viser Forholdene ved Aarhus Stiftskirke saa sent som 1202. — Antagelsen, at Børglum er tilfaldet Bispen ved et Mageskifte af Sjørring, der tidligere var Bispeejendom, senere Kongsgaard, synes rimelig.

Land. Det er lidet troligt, at man paa et Tidspunkt, da de øvrige danske Stifter end ikke var naaet til Augustiner-reglens Sejr ved Domkapitlerne, heroppe har fulgt en endnu skarpere Udforming af den. Mærkeligt er det ogsaa, at Eskil, da han 1155 stifter Præmonstratenserklostret i Tommerup, ikke henter Munke fra det anseligere Domkapitel, der skulde findes i Børglum. Men særlig skulde man vente, at dette og dets Biskop under Eskils haarde Kamp for Anerkendelsen af Reformpaven Alexander III og de gregorianske Idéer havde afgivet en stærk Støtte for Ærkebisen, saaledes som de ivrige Præmonstratensere andre Steder stadig gør det, — dog alt tyder paa, at han dengang stod ganske ene. For Eftertidens Bevidsthed staar han da ogsaa absolut som den, der formidler den nye Forbindelse med Frankrig og de nye franske Ordener, medens intet i saa Henseende er bevaret om den ukendte Biskop Self. I det Pavebrev fra 1164, der opfordrer 4 danske Bisper til at virke hos Kong Valdemar for den landflygtige Ærkebiskops Hjemkaldelse, nævnes ganske vist ogsaa Biskop Toke af Børglum, men netop sammen med Absalon af Roskilde, Radulf af Ribe, Sven af Aarhus, de Mænd, der sammen med Kongen havde staaet Eskil imod, men nu søgte Forlig med Pave Alexander III og derfor skulde vise deres ændrede Sindelag i Handling. Naar vi da videre se, at Soneboden, saavel for Konge som for Bisper, for Forholdet til den kejserlige Modpave, er Grundlæggelse af Klostre af de franske Ordener, som Eskil fremmede, ligger det nær at formode, at noget lignende gælder for Vendelbo Stifts Vedkommende, saaledes at den franske Bevægelse først efter den store kirkelige Fredslutning, der herhjemme betegnes ved Vendertoget 1169 og Knud Lavards Skrinlæggelse og unge Knud Konges Kroning 1170, er naaet derop — og muligvis da først til det oprindelige Stiftssæde Vestervig (der altsaa fik Augustinere), thi 1188, da Abbed Vilhelm fra Æbelholt i en længere Skrivelse klager til Børglum-Bispen Trugot over Tugts-Forholdene i Vestervig, antydes ikke med ét Ord Tilstedeværelsen af

Præmonstratenserne i Børglum, skønt de meget passende kunde være stillet op som et nærliggende Forbillede, om de havde existeret indenfor Stiftet. Iøvrigt kunde de Lovord, som den ivrige Abbed tildeler denne Biskop Trugot, netop give én Lyst til at gætte paa ham som Reformens Gen-nemfører i Børglum.

Taleren var ialt Fald tilbøjelig til at antage, at Om-dannelsen af Børglum til et Præmonstratenserkloster er sket samtidig med Grundlæggelsen af den pragtfulde Stenkirke, hvorafr Rester er fundet ved Koret af den nuværende Mur-stenskirke. Efter den almindelige Udvikling af vor Bygnings-historie kan denne næppe skrive sig fra c. 1139, men meget passende netop fra Knud VI's Tid.

Børglum Klosters Betydning kan maales ved, at Præ-monstratenserne her dannede et Stifts Hovedkapitel, hvorved deres Tanker om Præstetjenesten langt lettere kunde trænge ud i Stiftets Embedsstand. Efter Ordenens hele Tendens maa det antages, at der strax har fundet In-korporation Sted af adskillige nærliggende Sognekirker, som saa bleve betjente af Kannikerne selv; men ogsaa gennem Kapitelskolen er de nye Idéer efterhaanden blevet udbredte, og Muligheden for en Uddybelse af Menighedernes Kristen-domsopfattelse og kristelige Liv saaledes skabt. Det maa tilføjes, at Præmonstratenserne fra Begyndelsen af staa som Talsmænd for den Madonnadyrkelse, der faar en saa gennemgribende Betydning for den senere Middelalder og har sat saa beundringsværdige Frugter baade paa det moralske og æstetiske Omraade. I denne Dyrkelse er til-sidesatte Sider af Kristendommens dybeste Indhold kommet frem, og de lønlige religiøse Længsler og største Haab har fundet deres Frigørelse gennem denne Kult. — Børglum fik et Datterkloster i Dragmark (Bohuslen, c. 1234—60), og det skyldes vel ogsaa det, at Vrejlev fik sit Nonne-kloster — det eneste danske, kvindelige Præmonstratenser-kloster.

Om den nye Fromheds Sejr i Vendelbo Stift foreligger

— som for iøvrigt for hele Danmarks Vedkommende — kun faa direkte Spor. Men den vakte Sans for de almenkirkelige Tanker spores dog i den Korstogsbegejstring, der ogsaa ytrede sig heroppe, efterat Rygtet om Jerusalems Erobring 1189 kom til Danmark. Selv om Skriftet »de profectio[n]e Danorum in terram sanctam« ikke skyldes en Præmonstratenser fra Børglum, som man tidligere antog (de sidste Undersøgelser sætter det til c. 1200 og antager det forfattet af en Nordmand), saa vidner det dog om Biskop Trugots og hans Frændes Iver for den store Sag. Et andet, senere Vidnesbyrd om det nye foreligger i den danske Folkebog »Lucidarius«, der maa antages bearbejdet af en Vendelbomand (jfr. Beskrivelsen af Hanstholm). Den gaar muligvis dog tilbage til den senere Valdemarstid og staar i alt Fald paa mange Maader som et Vidnesbyrd om den langt dybere Kristendomsopfattelse, der tog Opsving ved Indledelsen af de franske Strømme over vort Land.

Efter at de to fornævnte Talere havde behandlet Emner hentede fra Middelalderen, førte den sidste Taler, Dr. H. F. Rørdam, Tilhørerne nærmere hen imod Nutiden ved at give en Udsigt over Vendelbo — senere Aalborg — Stifts kirkelige Historie i Reformationstiden og de nærmest følgende Aarhundreder. Særlig dvælede han ved Biskop Frants Thestrups energiske Bestræbelser for at fremme Almueundervisningen, hvorefter der — om end ganske vist støttet til, hvad flere af Thestrups Forgængere havde virket — foreligger det Resultat, at da der i Christian VI's Tid, som Grundlag for den store Skolekommissions Arbejder, anstilledes nøjagtige Undersøgelser hele Landet over angaaende de forhaandenværende Støttepunkter for Indretningen af et ordnet Almueskolevæsen, var der ikke nogen Del af Danmark, i hvilken det stod saa godt til med Almuens kristelige Oplysning som i Aalborg Stift, skjønt der selvfølgelig ogsaa dér endnu var meget, der stod tilbage at gjøre.

Ved Mødets Slutning udtalte Provst Krarup paa Forsamlingens Vegne en varm Tak til Foredragsholderne for hvad de havde ført frem af Minder fra Fortiden til Befrugtning og Berigelse af Aandslivet i Nutiden. — Sluttelig samledes Talerne med en stor Del af Tilhørerne til et hyggeligt Fællesmaaltid.

Møde i Kjerteminde.

Ved dette Møde, der fandt Sted den 21. August i Sognekirken i Kjerteminde, holdt Selskabets Formand Indledningsforedraget, idet han mindede om Grundtvigs Ord: «Loven for Folkelivet er uophørlig Bevægelse». Dertil bemærkede Taleren, at det samme gjælder Kirkelivet. Har dette naaet en vis Højde, og er der udfoldet en betydelig Kraft, vil der sædvanlig efter en Tids Forløb indtræde en Standsning og efterhaanden en Slappelse. »Har vi toppet, maa vi dale« (Grundtvig). Beretningen om denne Bølgegang, der dog ingenlunde altid forløber paa samme Maade, men som antager vexlende Former, og Skildringen af de Personligheder, der have været Udviklingens vigtigste Redskaber, er Historien, der, naar tilstrækkeligt Stof er tilstede, kan blive saa levende for os, at vi næsten føle os samtidige med de Personer og Begivenheder, hvorom den melder. Taleren udtalte det Ønske, at det maatte lykkes ved dette Møde at forny nogle kirkelige Minder saaledes, at Tilhørerne kunde faa den Glæde at føle sig i det mindste i nogen Maade samtidig med de Personligheder og Begivenheder, som vi her vilde søge at henlede Opmærksomheden paa.

Det er for iøvrigt ikke Hensigten her at give et udførligt Referat af Foredragene; det maa være nok at meddele, at Provst L. Koch først holdt et Foredrag om Biskop Nicolai Edinger Balle, idet han dvælede ved den heltemodige, men mangan Gang saa pinlige Kamp, denne Biskop førte mod »Vantroens koaliserede Magter« i en Tidsalder, hvor tildels de styrende og Flertallet af de dannede havde vendt Kristendommen Ryggen og haabede, at man udelukkende

ad den humane Oplysnings Vej kunde tilvejebringe en ny Guldalder for Folkene, et Haab, der, som bekjendt, i Tiden viste sig som en skuffende Luftspejling.

Derefter meddelte H. F. Rørdam en Udsigt over de kirkelige Forhold i Kjerteminde og Omegn lige fra den Tid, da Byens nuværende smukke og anseelige Sognekirke opførtes i Christian I's Tid — en Kirke, som dog sikkert har været en Afløser af en mindre og tarveligere, der formodentlig har staaet paa samme Plads. Taleren sluttede med en udførligere Omtale af den stærke Lægmandsbevægelse, der ved Ole H. Svane, R. Klink og Christen Madsen i den første Del af det 19. Aarhundrede gav Kjerteminde en fremskudt Plads i det gudelige Forsamlingslivs Historie. Med Urette har man imidlertid i sin Tid talt om en «Kjer-teminde-Sekt», da Bevægelsens Ledere i ingen Henseende ønskede at adskille sig fra den evangelisk-lutherske Kirkes Bekjendelse og Lære.

Aarets sidste Møde fandt paa Grund af indtrufne Omstændigheder Sted paa et saa sildigt Tidspunkt, at Beretningen derom maa udsættes til en senere Lejlighed.
